

XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISHDA OLIB BORILAYOTGAN ISLOHATLAR VA NATIJALAR TAHLILI

Tolibjonov Xurshidbek, Xalqaro Nordik universiteti

Magistratura fakulteti Dekan o'rinbosari

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonida amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Xorijiy investitsiyalar iqtisodiy o'sish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, maqolada investitsiya muhiti yaxshilanishiga qaratilgan qonunchilik bazasi, soliq imtiyozlari, erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilishi kabi islohotlar natijasida erishilgan yutuqlar va mavjud muammolar ko'rib chiqiladi. Tahlil natijalariga asoslanib, xorijiy investitsiyalar oqimini yanada oshirish uchun taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: xorijiy investitsiyalar, iqtisodiy islohotlar, investitsiya muhiti, erkin iqtisodiy zonalar, soliq imtiyozlari, investitsion siyosat, iqtisodiy o'sish.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar dunyo mamlakatlari iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Iqtisodiyoti o'tish davriga ega bo'lgan Markaziy Osiyoning strategik markazida joylashgan O'zbekiston o'sishni rag'batlantirish va aholini ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini yaratish maqsadida to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb qilishga faol intilmoqda. O'zbekistonda to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning ishsizlik darajasiga ta'siri katta qiziqish va muhim mavzudir, chunki mamlakat barqaror iqtisodiy o'sishga ko'maklashish bilan birga ishsizlik muammolarini hal qilishga intiladi.

So'nggi yillarda O'zbekiston to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etgan holda jahon iqtisodiyotining dinamik ishtirokchisiga aylandi. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmining o'sishi uning mamlakatdagi ishsizlik darajasiga ta'sirini tushunishga yana bir qiziqish uyg'otadi. O'zbekiston markazlashgan rejalashtirilgan iqtisodiyotdan bozorga yo'naltirilgan iqtisodiyotga o'tishda davom etar ekan, hukumat iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ishsizlikni kamaytirishga qaratilgan qator islohotlar, qonunlar va qarorlarni amalga oshirdi.

O‘zbekiston xorijiy investorlarni jalb qilish maqsadida iqtisodiyotni liberallashtirish va sarmoyaviy muhitni yaxshilash borasida salmoqli yutuqlarga erishdi. 2016-yilda Prezidentlik faoliyatini boshlagan Prezident Shavkat Mirziyoyev rahnamoligida mamlakatimizda O‘zbekistonni jahon iqtisodiyotiga yanada chuqurroq integratsiya qilishga qaratilgan keng qamrovli islohotlar dasturi boshlandi. Ushbu islohotlar xorijiy investitsiyalarni tartibga soluvchi qonunchilik va me‘yoriy-huquqiy bazaga jiddiy o‘zgartirishlar kiritdi, bu esa mamlakatda to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar va bandlik o‘rtasidagi munosabatlarni tushunish uchun muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi kunda O‘zbekistonda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, xorijiy investorlarni jalb etish bo‘yicha qator islohotlar amalga oshirildi. Hukumatning iqtisodiyotni liberallashtirish, byurokratik to‘siqlarni kamaytirish va investorlar himoyasini kuchaytirish bo‘yicha majburiyatlari belgilab berilgan “2017-2021 yillarda O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi” ning qabul qilinishi muhim tashabbuslardan biri bo‘ldi. Bundan tashqari, “Investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi va “Xorijiy investitsiyalar to‘g‘risida”gi kabi yangi investitsiya qonunlari va me‘yoriy-huquqiy hujjatlarning kiritilishi O‘zbekistonga sarmoya kiritmoqchi bo‘lgan xorijiy kompaniyalar uchun yanada qulay asos yaratdi.

Respublika iqtisodiyoti tarmoqlarini jadal rivojlantirish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va modernizatsiya qilish, sanoat, xizmat ko‘rsatish va qishloq xo‘jaligi sohaslariga zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, yuqori qo‘shilgan qiymatli eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish hajmlarini oshirish, investitsiya jarayonlarini jadallashtirish va hududlarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish, shuningdek, joylarda yuqori daromadli ish o‘rinlarini yaratish va aholi bandligini ta‘minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasining 2023-2025-yillarga mo‘ljallangan investitsiya dasturini ham ko‘rishimiz mumkin¹. Shu bilan birga “O‘zbekiston 2030” strategiyasida mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligini yanada oshirish uchun bir qancha topshiriqlar belgilab qo‘yilgan.

¹O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 28.12.2022 yildagi PQ-459-son. <https://lex.uz/docs/-6329448>

- Mamlakatimizda 250 milliard dollarlik investitsiyalarni o‘zlashtirish, jumladan 110 milliard dollar xorijiy investitsiyalar va 30 milliard dollar davlat-xususiy sheriklik doir asidagi investitsiyalarni jalb qilish.
- Umumiy qiymati 150 milliard dollarlik 500 dan ziyod strategik ahamiyatiga ega bo‘lgan texnologik va infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirish.
- Hududlarning investitsion reytingini yuritish, har bir hududning imkoniyatlaridan kelib chiqib, uning investorlar uchun jozibadorligini yanada oshirish.

O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi tomonidan Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va O‘zbekistonning investitsiya jozibadorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda². Bu esa yildan yilga o‘zini ijobiy holatini ko‘rsatmoqda. Oxirgi besh yillikni statistik ma‘lumotlarini tahlil qiladigan bo‘lsak, mamlakatimizga kiritilayotgan xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi 2017 yilda 3,3 milliard dollarni tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yil yakunida ushbu ko‘rsatkich uch barobar ortib, 9,8 milliard dollarga yetdi. Buning natijasida xorijiy investitsiyalar va kreditlarning jami investitsiyalardagi ulushi 23,8 foizdan 40,5 foizgacha ortdi. Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar va tashkilotlar soni ham yil sayin ortib bormoqda: 2017-yilda 5,5 mingtani tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yilga kelib ularning soni 15,8 mingtaga yetdi. Buning 6,4 mingtasi qo‘shma korxonalar, 9,3 mingtasi to‘liq xorijiy korxonalar hisoblanadi.

Investorlar uchun yanada qulay sharoit yaratish uchun Xalqaro Toshkent arbitraj markazi tashkil etildi hamda “investitsiya krediti”, “investitsiya subsidiyasi” va “investitsion viza” kabi yangi mexanizmlar joriy qilindi³.

Mamlakatda faoliyat yuritayotgan erkin iqtisodiy zonalar soni 2017-yil boshida 3 tani tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yilga kelib 22 taga yetdi. Ulardan 12 tasi sanoat, 6 tasi farmatsevtika, 2 tasi turizm, 2 tasi qishloq xo‘jaligiga ixtisoslashgan.

Qonunchilikdagi o‘zgarishlar va yaratilgan imkoniyatlar mamlakatdagi investitsiya muhitiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Masalan, O‘zbekiston 2019-yilda ilk

² <https://miit.uz/oz/menu/mery-po-privlecheniju-inostrannyh-investitsij-i-uluchsheniju-investitsionnoj-privlekatelnosti-uzbekistana>

³ <https://yuz.uz/uz/news/togridan-togri-xorijiy-investitsiyalar-hajmi-15-barobar-ortdi>

bora Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) ning “To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni tartibga solish cheklovlari indeksi”ga kiritildi va ushbu indeksga ko‘ra, 2020-yilda jahonda 43-o‘rinni, Osiyo mintaqasida 7-o‘rinni qayd etdi⁴. 2017-2022-yillarda O‘zbekiston Xalqaro Iqtisodiy erkinlik indeksi umumiy reytingida o‘z o‘rnini 31 pog‘onaga yaxshilab, 148-o‘rindan 117-o‘ringa ko‘tarildi.

Asosiy qonunchilik islohotlari to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar uchun yanada qulay muhitni yaratishda muhim rol o‘ynadi. 2019-yilda “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi⁵ qonunning qabul qilinishi muhim voqea bo‘ldi. Ushbu qonunda xorijiy investorlar uchun soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan bojxona tartib-taomillari, investorlar huquqlarini himoya qilish kabi qator imtiyozlar joriy etildi. Qolaversa, mamlakatimiz bo‘ylab bir qancha erkin iqtisodiy zonalarning (EIZ) tashkil etilishi xorijiy kompaniyalarning O‘zbekistonga sarmoya kiritishi uchun qo‘shimcha rag‘batlantirish, bu orqali yangi ish o‘rinlari yaratish va iqtisodiy faollikni oshirish imkonini berdi.

O‘zbekiston hukumati tomonidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar bo‘yicha qabul qilingan qarorlar mamlakatdagi ishsizlik darajasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatdi. Xorijiy investorlarni jalb qilish orqali O‘zbekiston iqtisodiyotning turli tarmoqlarida yangi ish o‘rinlarini yaratishga muvaffaq bo‘ldi. Maxsus iqtisodiy zonalar va sanoat klasterlarining tashkil etilishi xorijiy kompaniyalarni O‘zbekistonga sarmoya kiritishni yanada rag‘batlantirdi, bu esa mahalliy ishchi kuchining bandlik darajasi va malakasini oshirishga olib keldi.

O‘zbekiston qonunchilik sohasidagi islohotlardan tashqari, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan infratuzilmani yaxshilash bo‘yicha ham muvaffaqiyatlarga erishdi. Ko‘pincha xorijiy investorlar ishtirokida transport, energetika va aloqa tarmoqlarini yangilash bo‘yicha yirik loyihalar amalga oshirildi. Bu infratuzilmani yaxshilash nafaqat xorijlik tadbirkorlar faoliyatini osonlashtiribgina qolmay, balki mahalliy aholini ish bilan ta‘minlash imkoniyatini ham yaratadi.

⁴ <https://www.spot.uz/oz/2023/02/23/foreign-investment/>

⁵ <https://www.lex.uz/docs/-4664142>

Mavjud ma'lumotlarni o'rganish, statistik tahlillarni o'tkazish va tegishli adabiyotlarni ko'rib chiqish orqali ushbu dissertatsiya O'zbekistondagi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va ishsizlik darajasi o'rtasidagi bog'liqlik haqida qimmatli tushunchalar berishga qaratilgan. Ushbu tadqiqot orqali siyosatchilar, iqtisodchilar va investorlar O'zbekistonga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar bilan bog'liq potentsial imtiyozlar, muammolar va imkoniyatlar haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ushbu dissertatsiya O'zbekistondagi ishsizlik darajasiga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning ta'siri bo'yicha mavjud bilimlarga hissa qo'shishga intiladi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar, qonunlar va qarorlarni o'rganib, biz kelajakdagi siyosiy qarorlar haqida ma'lumot beradigan va barqaror iqtisodiy rivojlanishga yordam beradigan har tomonlama tahlil qilishga intilamiz. O'zbekiston bozorga yo'naltirilgan iqtisodiyot sari sayohatini davom ettirar ekan, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar dinamikasini va uning ishsizlikka ta'sirini tushunish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Xurshidbek, T., Shaxzodbek, Y., & Gulginaxon, A. (2022). **MARKETINGNI O'ZGARISHIDA IJTIMOY TARMOQLAR VA INTERNETNI O'RNI.** *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(Special Issue 4), 127-129.
2. KHurshidbek, T., Shakhzodbek, Y., & Shoxruxmirzo, A. (2022). **PLATFORM COMPETITION IN BANKING.** *YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS*, 1(1), 43-46.
3. Xurshidbek, T., Shaxzodbek, Y., & Shoxruxmirzo, A. (2022). **TA'LIM SOHASINI MULTIMEDIA MAXSULOTLARI VA AXBOROT BILAN TA'MINLASHDA AXBOROT XAVFSIZLIGI CHORALARI.** *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 1(4), 27-30.
4. Shakhzodbek, E., KHurshidbek, T., & Shoxruxmirzo, A. (2022). From bank to fintech and the power of network effects. *Boshqaruv Va Etika Qoidalari Onlayn Ilmiy Jurnali*, 14-16.
5. Shakhzodbek, E., KHurshidbek, T., & Shoxruxmirzo, A. (2022). **INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF DISTANCE**

LEARNING. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 453-454.

6. Shakhzodbek, E., KHurshidbek, T., & Shoxruxmirzo, A. (2022). INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF DISTANCE LEARNING. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 453-454.

7. Xurshidbek T. MAMLAKATLAR XORIJIY TOG ‘RIDAN TO ‘G ‘RI INVESTITSIYALARNI JALB QILISHIGA TA ‘SIR KO ‘RSATUVCHI OMILLAR TAHLILI //International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 13-23.

8. Tolibjonov X. MAMLAKATLAR XORIJIY TOG ‘RIDAN TO ‘G ‘RI INVESTITSIYALARNI JALB QILISHIGA TA ‘SIR KO ‘RSATUVCHI OMILLAR TAHLILI //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 26. – С. 134-143.

9. Tolibjonov, X. OPEN BANKING: HOW PLATFORMS AND THE API ECONOMY CHANGE COMPETITION IN FINANCIAL SERVICES. *Scienceweb academic papers collection.*–2022.

10. Rahmonov, N. X. Tolibjonov. Raqamli iqtisodiyot va Sanoat 4.0 da ilg’or davlatlar.“O’zbekiston umidli yoshlari” konfirensiya. 2021.2-mart. 2. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi rasmiy sayti. [http. www stat. uz.](http://www.stat.uz)

11. KHurshidbek, T., Shakhzodbek, Y., & Shoxruxmirzo, A. (2022). BASIC REQUIREMENTS FOR DIGITAL BANK: BANKING PERSPECTIVE. *Results of National Scientific Research International Journal*, 1, 2.

12. Xurshidbek, T., Yetmishboyev, Y., & Shoxruxmirzo, A. (2022). ECONOMIC FRICTIONS AND FORCES IN FINANCIAL SERVICES. *INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE*, 1, 62-66.

13. Tolibjonov, X., & Nofilologik oliy o’quv, K. Z. (2022). yurtlarida kasbga yo’naltirilgan xorijiy tillarni o’qitishda kasbiy ko’nikma va malakalarni rivojlantirish yo’llari. *Архив научных исследований*, 2, 1.

14. Tolibjonov, X., Yetmishboyev, S., & Azamov, S. (2022). MARKAZIY BANK RAQAMLI VALYUTASI VA KRIPTOVALYUTALAR. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 2(5), 178-180.

15. Shakhzodbek, E., KHurshidbek, T., & Shoxruxmirzo, A. (2022). THE FUTURE OF THE FINANCIAL SERVICES PLATFORM. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 151-153.

16. KHurshidbek, T., Shakhzodbek, Y., & Shoxruxmirzo, A. (2022). SHAPING ECOSYSTEMS AND BEYOND BANKS. *Results of National Scientific Research.*– 2022.

17. Xurshidjon, T., & Ravshan o'g'li, R. S. (2023). MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING RIVOJLANISHI ORQALI BANKLARNING TRANSFORMATSION SALOHİYATIGA TA'SIRI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 111-116.